

24 Ιατρική διερμηνεία και ορολογική παραγωγή: Η περίπτωση των βάσεων δεδομένων ανοικτών πηγών στην ελληνική

Ευφροσύνη Φράγκου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα λεξικά ή γλωσσάρια ανοικτών πηγών αποτελούν σημαντικό εργαλείο για τη μετάφραση και την κοινοτική-ιατρική διερμηνεία στην Ελλάδα, ώστε η τελευταία να μπορέσει να μεταβεί από το επίπεδο του εθελοντισμού στη σφαίρα του επαγγέλματος. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται η δημόσια υγεία, προωθούνται οι αρχές του ανθρωπισμού και προάγονται η κοινωνική ισότητα και η δικαιοσύνη. Κυριότερα, όμως, πραγματώνεται ένα νέο όραμα περί αναδραστικής διαγλωσσικής επικοινωνίας στα πλαίσια μίας διεπιστημονικής συνεργασίας. Και τα δύο συμβάλλουν στον επαναπροσδιορισμό των επαγγελμάτων, πρωτίστως των ανθρωποκεντρικών, και της σημασίας τους για την κοινωνία, τις γλώσσες και τους πολιτισμούς.

Medical interpreting and terminology production: The case of open-source databases and other resources in Greek

Effrossyni Fragkou

SUMMARY

Open source dictionaries or glossaries are considered to be a fundamental tool for translation and community interpreting, especially healthcare interpreting. Their absence in Greece makes it all the more important to consider initiatives to allow healthcare interpreting to move from the status of mere occupation to that of a profession. This is a *sine qua non* condition to improving public health, to safeguarding humanism, and to promoting social equality and justice. More importantly, though, every attempt to introduce open-source resources in the field of healthcare interpreting represents a new vision toward interlingual communication and cross-disciplinary cooperation essential to redefining professions, especially human-centered professions, and their contribution to society, languages, and cultures.

0 Εισαγωγή

Στο άρθρο εξετάζουμε την περίπτωση των δίγλωσσων βάσεων δεδομένων ανοικτής πηγής στον ιατρικό τομέα υπό τα εξής πρίσματα: (1) την πρόοδο ή την υστέρηση που παρουσιάζουν ο ελληνικός χώρος και η ελληνική γλώσσα στον τομέα της απόδοσης της εξελισσόμενης ιατρικής ορολογίας στην ελληνική (2) την παραγωγή και επέκταση βάσεων δεδομένων ανοικτής πηγής ως προϋπόθεση για την παροχή υπηρεσιών ιατρικής διερμηνείας υψηλής ποιότητας και ως εχέγγυο για τη διασφάλιση της δημόσιας υγείας και

την καλύτερη εκπαίδευση της νέας γενιά διερμηνέων. Τέλος, (3) επιχειρείται συζήτηση πάνω σε βασικά ζητήματα, όπως *ποιος* και *πώς* νομιμοποιείται ή ενδείκνυται να παράγει βάσεις δεδομένων ανοικτών πηγών, να επεμβαίνει σε αυτές, να επεξεργάζεται, να ελέγχει και να δημοσιεύει δεδομένα^[1].

1 Βασικοί ορισμοί

Μία από τις βασικές υποθέσεις μας είναι ότι τα λεξικά ή γλωσσάρια ανοικτών πηγών μπορούν να συμβάλουν αποφασιστικά στη δημιουργία, εξέλιξη, παγίωση, τυποποίηση και ομαλοποίηση της ιατρικής ορολογίας προς την ελληνική, κυρίως από την αγγλική, αλλά και από άλλες γλώσσες, ώστε να επιτευχθεί βελτιστοποίηση των συνθηκών εργασίας των διερμηνέων που ειδικεύονται στην κοινοτική-ιατρική διερμηνεία, αλλά και των προγραμμάτων κατάρτισης νέων διερμηνέων. Η υπόθεση αυτή σχετίζεται άμεσα με την ιστορική εξέλιξη της ιατρικής επιστήμης και ορολογίας. Είναι γνωστό ότι οι βασικότερες έννοιες της ιατρικής στηρίζονται σε προθήματα, επιθήματα και ρίζες της αρχαίας ελληνικής και της λατινικής. Βασικό κεφάλαιο στην εκπαίδευση των μελλοντικών γιατρών, νοσηλευτών, αλλά και διερμηνέων κοινοτικής-ιατρικής διερμηνείας είναι η κατανόηση και αναπαραγωγή των εν λόγω προθημάτων και επιθημάτων.

1.1 Κοινοτική-ιατρική διερμηνεία

Για να κατανοήσουμε, ωστόσο, την παραπάνω υπόθεση εργασίας, πρέπει πρώτα να ορίσουμε την κοινοτική διερμηνεία. Σε ό,τι αφορά στον ορισμό της «κοινοτικής διερμηνείας», υπάρχουν πολλές θεάσεις του συγκεκριμένου «λειτουργήματος»^[2]. Σημειωτέον ότι στην κοινοτική διερμηνεία γίνεται συχνά λόγος για λειτούργημα, καθώς αυτή δεν αποτελεί αναγνωρισμένο επάγγελμα, και, ως εκ τούτου, δε χαίρει οριοθέτησης και προστασίας από το νόμο. Υπογραμμίζουμε ότι η «νομική ομπρέλα» δεν αφορά μόνο στους «διερμηνείς» αλλά, εξίσου, και όσους παραγγέλλουν τη συγκεκριμένη υπηρεσία (χρήστες), δηλαδή το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό διαφόρων μονάδων και βαθμίδων περίθαλψης και τους ίδιους τους αλλόφωνους ασθενείς.

¹ Πρόκειται για προβλήματα που άπτονται της θεσμικής, επιστημονικής, μεθοδολογικής και ιδεολογικής πτυχής της δημιουργίας δίγλωσσης ορολογίας μέσα από μια ανθρωπολογική, κοινωνιογλωσσολογική εξέταση του φαινομένου της μετάφρασης και της διερμηνείας ως μέσου παραγωγής όρων, της εθνοκεντρικής αντίληψης για την ιατρική ορολογία στην ελληνική και της αξίωσης «αποκλειστικού δικαιώματος» γλωσσικής δημιουργίας από τους καθ' ύλην αρμόδιους (ιατρούς ή λεξικογράφους).

² Ο όρος «λειτουργήμα», με τον οποίο η συγγραφέας δε συμφωνεί και τον οποίον ούτε επίσημα υιοθετεί, περιλαμβάνει την έννοια της δραστηριότητας υπό το πρίσμα του ηθικού καθήκοντος και συχνά της αυτοθυσίας, αποκλείοντας ωστόσο τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν ένα επάγγελμα επίσημο.

Βάσει των παραπάνω μπορούμε να ορίσουμε την κοινοτική διερμηνεία ως τη διερμηνεία που λαμβάνει χώρα στα πλαίσια της επικοινωνίας ανθρώπων που μιλούν διαφορετικές γλώσσες με σκοπό την παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών σε επίπεδο φορέων και οργανισμών (κυρίως του δημοσίου ή οργανισμών κοινής ωφελείας), όπως νοσοκομεία, κέντρα υγείας, κοινωνικές υπηρεσίες, αστυνομικά τμήματα, κέντρα κράτησης ή σωφρονιστικά καταστήματα, δικηγορικά γραφεία ή φορείς απονομής της δικαιοσύνης (δικαστική διερμηνεία ή διερμηνεία δικαστηρίων), κ.ο.κ. Σε πολλές χώρες του κόσμου, όπως και στην Ελλάδα, ο όρος «κοινοτική διερμηνεία» εναλλάσσεται με ή υποκαθίσταται από τον όρο «*ad hoc* διερμηνεία», καθώς είναι εξαιρετικά συχνό το φαινόμενο αυτού του είδους η «γλωσσική διαμεσολάβηση» να γίνεται από άτομα που απλά είναι δίγλωσσα (πολλές φορές ούτε καν αρκούτως δίγλωσσα), είναι συγγενικά ή φιλικά πρόσωπα των ασθενών, εθελοντές ή εργαζόμενοι στους παραπάνω φορείς. Τα άτομα αυτά δε διαθέτουν ειδικές γνώσεις, εκπαίδευση και επαρκή (γενική και ειδική) κατάρτιση στις γλώσσες από και προς τις οποίες μεταφράζουν^{[3] [4] [5] [6]}.

^[3] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους ορισμούς της «κοινοτικής διερμηνείας» στο πέρασμα του χρόνου, βλ. τη σχετική βιβλιογραφία στο τέλος.

^[4] Η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών συνδέεται άμεσα με την εκπαίδευση και κατάρτιση όσων ασκούν το εν λόγω επάγγελμα. Επιστημονικές μελέτες και έρευνες κόστους, που έχουν γίνει κυρίως σε χώρες του δυτικού κόσμου, όπως οι Η.Π.Α, ο Καναδάς, η Αυστραλία και οι Σκανδιναβικές χώρες, έχουν καταδείξει το γνωστικό, οικονομικό και νομικό αντίκτυπο της «*ad hoc* διερμηνείας», σε αντιδιαστολή με τη διερμηνεία που παρέχεται από ειδικά εκπαιδευμένους επαγγελματίες. Στην εργασία αυτή δε θα ασχοληθούμε με το συγκεκριμένο κόστος. Μας ενδιαφέρει, ωστόσο, να καταδείξουμε τη σχέση που υπάρχει μεταξύ της σωστής εκπαίδευσης των κοινοτικών διερμηνέων ιατρικής διερμηνείας και της δημιουργίας αξιόπιστων υποστηρικτικών υλικών για την κατάρτιση τους και την αποτελεσματική άσκηση του επαγγέλματός τους, όπως είναι τα γλωσσάρια/λεξικά ανοικτών πηγών.

⁵ Για να καταστεί πιο εμφανής η σημασία της εκπαίδευσης των κοινοτικών διερμηνέων αρκεί να αναφερθούμε στην πρόσφατη ανθρωπιστική κρίση που επέφερε ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία των Ηνωμένων Εθνών, ο συνολικός αριθμός των εκτοπισμένων Σύρων που κατέληξαν στην Ευρώπη από τις 16-12-2011 έως και 09-07-2015 ανέρχεται σε 4.013.292. Από αυτούς στο διάστημα μεταξύ Απριλίου 2011 και Μαΐου 2015 έχουν αιτηθεί άσυλο σε χώρες τις Ε.Ε. 278.551 Σύροι. Το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων έχει περάσει από τα ελληνικά εδάφη υπό τις πλέον αντίξοες συνθήκες. Τα κύματα των προσφύγων μεταφέρουν μαζί τους ασθένειες οι οποίες είχαν σχεδόν εξαφανιστεί στο δυτικό κόσμο [5]. Η έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των ασθενειών αυτών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από την παροχή κατάλληλων υπηρεσιών ιατρικής διερμηνείας ως μέρος μιας ολιστικής προσέγγισης παροχής υπηρεσιών υγείας και αντιμετώπισης διεθνικών, διασυνοριακών, διαπολιτισμικών και ανθρωπιστικών κρίσεων.

^[6] Η κοινοτική-ιατρική διερμηνεία διαφοροποιείται από τη διερμηνεία συνεδριάσεων σε πολλά σημεία. Πρώτον, ως προς τον τόπο, δηλαδή το χώρο στον οποίο διεξάγεται. Η διερμηνεία συνεδριάσεων λαμβάνει χώρα σε συνεδριακά μέγαρα, σε επίσημα δείπνα ή συναντήσεις κορυφής ή συνεντεύξεις τύπου, σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους και οπτικοακουστικές εγκαταστάσεις, καθώς και με την

1.2 Γλωσσάρια και λεξικά ανοικτών πηγών

Ένας άλλος βασικός όρος που απαντά στην παρούσα έρευνα είναι τα γλωσσάρια ή/και λεξικά ανοικτών πηγών ή open-source glossaries and/or dictionaries. Για τους σκοπούς της εργασίας μας ορίζουμε τα γλωσσάρια ή λεξικά ανοικτών πηγών ως τα ηλεκτρονικά γλωσσάρια ή λεξικά των οποίων ο κώδικας του λειτουργικού τους συστήματος είναι ανοικτός. Ο ανοικτός αυτός κώδικας μπορεί, πρώτον, να χρησιμοποιηθεί, τροποποιηθεί, εμπλουτιστεί και εξελιχθεί από οποιονδήποτε σχεδιαστή και αναλυτή λογισμικού, προκειμένου να υποστηρίξει περισσότερο από ένα γλωσσάριο ή λεξικά (και κατ' επέκταση πλήθος γλωσσικών συνδυασμών). Δεύτερον, τα ανοικτά αυτά γλωσσάρια ή λεξικά είναι ελεύθερα προσβάσιμα σε όλους τους χρήστες, όχι μόνο για την αναζήτηση λημμάτων, αλλά, σπουδαιότερα, με σκοπό τη συμβολή των χρηστών στον εμπλουτισμό τους^[7].

Για να μπορούν να λειτουργήσουν, συντηρηθούν και εμπλουτιστούν τα λεξικά ή τα γλωσσάρια ανοικτών πηγών θα πρέπει να πληρούνται οι εξής συνθήκες. Ως προς την τεχνική/τεχνολογική υποδομή, η πλέον αποτελεσματική λύση είναι η χρήση και επέκταση των δυνατοτήτων προϋπάρχοντος λογισμικού, που υποστηρίζει μονόγλωσσο ή δίγλωσσο λεξικό ή γλωσσάρι, ώστε να γίνουν ευκολότερα οι απαραίτητες τροποποιήσεις στον κώδικα, προκειμένου να υποστηριχθούν και άλλες γλώσσες. Στη συνέχεια, είναι απαραίτητο να υπάρχουν βάσεις δεδομένων υλικού, δηλαδή τα απαραίτητα ιατρικά *corpora* στις γλώσσες εργασίας (ήτοι δίγλωσσα ή πολύγλωσσα λεξικά/γλωσσάρια σε άλλες γλώσσες, αυθεντικά

παρουσία υποστηρικτικού/τεχνικού προσωπικού. Δεύτερο, ως προς τον τρόπο. Η διερμηνεία συνεδριάσεων είναι κυρίως ταυτόχρονη και ορισμένες φορές, λιγότερο συχνά, συνεκδοχική. Τρίτον, ως προς τα μέσα. Η διερμηνεία συνεδριάσεων προϋποθέτει την ύπαρξη καμπίνων, οπτικοακουστικού υλικού, τεχνικού προσωπικού και συχνά υποστηρικτικού υλικού, υπό τη μορφή κειμένων εργασίας, παρουσιάσεων, κ.λπ. Σε αντίθεση με τη διερμηνεία συνεδριάσεων, η κοινοτική διερμηνεία μπορεί να λάβει χώρα σε διάφορους χώρους, με τη φυσική παρουσία όλων των εμπλεκόμενων πλευρών και με τους κινδύνους τους οποίους ένας χώρος και μία τέτοια «συνύπαρξη» μπορεί να ενέχουν. Στην κοινοτική-ιατρική διερμηνεία δεν υπάρχει σχεδόν ποτέ υποστηρικτικό υλικό για το διερμηνέα (οπτικοακουστικά μέσα, έντυπο υλικό, κ.λπ.), ο οποίος καλείται, σχεδόν την τελευταία στιγμή, και εφόσον προκύψει ανάγκη, να λειτουργήσει «πυροσβεστικά» και χωρίς να γνωρίζει εκ των προτέρων το αντικείμενο για το οποίο θα κληθεί να κάνει διερμηνεία ή τις συνθήκες κάτω από τις οποίες θα πρέπει να εργαστεί^[6]. Τέλος, ως προς τον τρόπο διεξαγωγής της διαμεσολάβησης, σημειώνουμε ότι η διερμηνεία είναι κυρίως συνεκδοχική και λιγότερο ταυτόχρονη. Συχνά περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό παρευρισκομένων, γεγονός που απαιτεί από το διερμηνέα ειδικές επικοινωνιακές ικανότητες και δεξιότητες διαχείρισης της κάθε συνεδρίας (*turn taking*).

[7] Σχετικά με τους ορισμούς του λογισμικού ανοικτών πηγών ή/και των λεξικών/γλωσσαρίων ανοικτών πηγών, βλ. τη σχετική βιβλιογραφία στο τέλος.

κείμενα, παράλληλα κείμενα ως προϊόν μετάφρασης, κ.λπ.). Η ύπαρξη βάσεων δεδομένων ανοικτών πηγών σε μείζονες γλώσσες, όπως η αγγλική και γαλλική, βοηθούν σημαντικά το έργο των ελασσόνων γλωσσών, καθώς αποτελούν τη βάση για να παραχθούν μεταφραστικά ισοδύναμα. Στο επίπεδο αυτό, η συμβολή των μηχανών αυτόματης μετάφρασης μπορεί να είναι καθοριστική, εφόσον οποιαδήποτε δημιουργία ελέγχεται από τους ειδικούς επιστήμονες (ιατρούς, μεταφραστές, διερμηνείς, κ.λπ.) και διασταυρώνεται με στοιχεία που απαντούν στην ειδική βιβλιογραφία ή προκύπτουν από την ειδική ορολογία, όπως αυτή προκύπτει κατά την πρακτική εφαρμογή των σχετικών επιστημών.

Στο επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού, το ελάχιστο αποδεκτό για τη δημιουργία, σωστή λειτουργία, επέκταση και συντήρηση ενός τέτοιου συστήματος είναι μια ομάδα που θα απαρτίζεται από σχεδιαστές και αναλυτές λογισμικού, με ειδικευση στην υπολογιστική γλωσσολογία, ορολόγους, λεξικολόγους-λεξικογράφους μεταφρασεολόγους, μεταφραστές και διερμηνείς, καθώς και ειδικούς ιατρούς, ανάλογα με τον τομέα της ιατρικής επιστήμης στον οποίον παραπέμπει το γλωσσάρι ή λεξικό. Απαραίτητη είναι η παρουσία συντονιστή που θα ασχολείται με τον έλεγχο και το συντονισμό των ενεργειών των χρηστών-συγγραφέων. Από πρακτική άλλα και κοινωνιολογική άποψη, η έκβαση ενός τέτοιου εγχειρήματος εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τρεις παράγοντες, όπως τους καθορίζει ο Weber: το κίνητρο των εμπλεκόμενων στο εγχείρημα (Weber 2000: 5; 26-28), το συντονισμό των δράσεών τους και τη διαχείριση της περιπλοκότητας των ενεργειών που εκτελούνται (Ibid: 30-34).

Τέλος είναι σημαντικό να γίνει η διάκριση μεταξύ λογισμικών ανοικτών πηγών ή κλειστών πηγών^[8] και βάσεων δεδομένων που στηρίζονται σε λογισμικά κλειστών πηγών, αλλά παρέχουν ανοικτή ή ελεύθερη πρόσβαση στον τελικό χρήστη της βάσης. Στην περίπτωση αυτή υπάγονται οι περιπτώσεις των IATE και Linguae, που θα εξετάσουμε παρακάτω, αλλά και πλείστων άλλων βάσεων δεδομένων, μηχανών μετάφρασης και δίγλωσσων ή πολύγλωσσων λεξικών ή γλωσσαριών. Τις βάσεις αυτές ο χρήστης μπορεί να τις επισκέπτεται ελεύθερα, να αναζητά σε αυτές υλικό, να μελετά το υλικό αυτό και να το χρησιμοποιεί για δικούς τους σκοπούς, χωρίς ωστόσο να μπορεί να επεμβαίνει σε αυτό, παρεμβαίνοντας στον κώδικα της βάσης, για να τον διαγράψει, να τον τροποποιήσει ή να τον εμπλουτίσει.

^[8] Υπάρχουν επίσης και τα λογισμικά οιονεί ανοικτών πηγών, όπου μόνο μέρος του κώδικα και των χαρακτηριστικών του είναι ανοικτά στους χρήστες για επεξεργασία, τροποποίηση και ανάπτυξη, ενώ άλλα επίπεδα του κώδικα προστατεύονται από δικαιώματα κυριότητας.

1.3 Μείζονες και ελάσσονες γλώσσες

Τέλος, ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στους όρους «μείζων» και «ελάσσων» γλώσσα, επειδή ο εν λόγω προσδιορισμός βαραίνει σημαντικά στην κατανόηση της ορολογικής πραγματικότητας μιας γλώσσας και στις γλωσσικές επιλογές που κάνουν οι ομιλητές/χρήστες της, είτε σε επίπεδο θεσμών είτε σε επίπεδο αυτόνομα ενεργούντων.

Τα κριτήρια για το χαρακτηρισμό μιας γλώσσας ως «μείζονος» ή «ελάσσονος» αφορούν στα κοινωνικά και γλωσσολογικά στοιχεία της. Στα πρώτα εντάσσονται οι παράγοντες της γεωγραφικής θέσης και κλίμακας, του βαθμού εξάπλωσης και διάδοσης του αριθμού των χρηστών της, εντός και εκτός των στενών ορίων της χώρας της οποία αποτελεί τη συχνότερα ομιλούμενη/επίσημη γλώσσα, καθώς και της οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος των ανθρώπων που τη μιλούν (Mutavdžić, Καμπούρης: 5). Στα γλωσσολογικά κριτήρια κατάταξης μιας γλώσσας εντάσσεται η λογοτεχνικό-γλωσσολογική έκφρασή της. Η τελευταία είναι αποτέλεσμα του βαθμού εξέλιξης, ανανέωσης, τυποποίησης και προτυποποίησης της γλώσσας, όπως εκφράζεται στα γραπτά της κείμενα (λογοτεχνία, ποίηση, δοκίμιο, κ.λπ.). Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν και το βαθμό της γλωσσοπλαστικής ικανότητας των χρηστών της, άρα και της εξέλιξης της γλώσσας ως ζωντανής και ικανής να αποτυπώνει νέες ιδέες και πραγματικότητες.

Για λόγους συντομίας, θα αρκεστούμε στο ότι η νέα ελληνική γλώσσα είναι **ελάσσων** στην παγκόσμια κατάταξη των γλωσσών, ως προς τον αριθμό των χρηστών της, δηλαδή όλων όσοι έχουν την ελληνική ως μητρική (Ελλάδα και Κύπρος) και όσοι την ομιλούν ως ξένη/δεύτερη γλώσσα (Έλληνες της Ομογένειας δεύτερης και πλέον γενιάς και αλλόφωνοι). Ταυτοχρόνως, κατατάσσεται στις **μείζονες** γλώσσες σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο «[...] όχι μόνο λόγω της μέγιστης συνέχειάς της (*continuum*) αλλά επειδή διαθέτει τη μεγαλύτερη ιστορία σε πολιτισμικούς όρους.» (*Idem*). Είναι, δε, **μείζων** γλώσσα εντός των ορίων των ελληνικών εδαφών και της ελεύθερης Κύπρου, καθώς διαθέτει τους περισσότερους ομιλητές από το διαμέμοντα εντός των συγκεκριμένων εδαφών πληθυσμό. Από γεωστρατηγικής σκοπιάς, το καθεστώς της ελληνικής φαίνεται να μεταβάλλεται από μείζονα σε ελάσσονα. Το ίδιο, τέλος, συμβαίνει και σε ό,τι αφορά στην ικανότητά της να αποτελέσει σύγχρονη διεθνή γλώσσα επικοινωνίας.

2 Ιατρικές βάσεις δεδομένων κλειστών πηγών και επιγραμματικά λεξικά

Η συνεχής εξέλιξη και η μεγάλη εξειδίκευση όλων των επιστημών, με εξέχουσα την ιατρική, καθίστανται προφανείς από τις εκατοντάδες χιλιάδες επιστημονικές ανακοινώσεις που δημοσιεύονται, κάθε χρόνο, σε διεθνή επιστημονικά ιατρικά περιοδικά κύρους σε διάφορες γλώσσες ανά τον κόσμο. Δεν είναι, ωστόσο, τυχαίο ότι η παγκοσμιοποίηση της γνώσης, η

ανάγκη για ευρύτερη και ταχύτερη διάδοση των επιστημονικών ανακοινώσεων, ο συναγωνισμός μεταξύ μεγάλων ερευνητικών ιατρικών κέντρων και πανεπιστημιακών νοσοκομείων και εργαστηρίων, καθώς και η πίεση που υφίστανται οι επιστήμονες να «παράγουν» θεαματικά αποτελέσματα σε σύντομο χρονικό διάστημα προκειμένου, από τη μία, να ανταποκριθούν σε συμβατικές απαιτήσεις ερευνητικών επιχορηγήσεων και, από την άλλη, να αντιμετωπίσουν πρωτόγνωρα ιατρικά φαινόμενα, έχουν οδηγήσει στη σχεδόν αποκλειστική χρήση της αγγλικής ως γλώσσας συγγραφής των σημαντικότερων ιατρικών ανακοινώσεων.

Η χρήση της αγγλικής ως βασικής γλώσσας επικοινωνίας, και μάλιστα στη γραπτή της μορφή εγείρει, δύο βασικά ζητήματα. Το πρώτο άπτεται της «σωστής» χρήσης της συγκεκριμένης γλώσσας από συγγραφείς με μητρική γλώσσα διαφορετική από την αγγλική. Τυχόν δυσκολίες στο επίπεδο αυτό φαίνεται ότι αντιμετωπίζονται με τη διαμόρφωση μιας εν τέλει *ιδιωματικής* γλώσσας, στα πλαίσια της αγγλικής, αποτελούμενης από στερεότυπες εκφράσεις και τυποποιημένες συντακτικές και γραμματικές δομές. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα «επιστημονικό ιατρικό ιδιόλεκτο», στα πλαίσια του οποίου οι «χρήστες» κατανοούν ο ένας τον άλλον και κωδικοποιούν την πληροφορία, εκφερόμενη στην αγγλική, *lingua franca par excellence*, διατηρώντας έτσι το σχεδόν αποκλειστικό δικαίωμα χρήσης, νομής και ερμηνείας της προβαλλόμενης ή κρινόμενης έρευνας.

Η εν λόγω πρακτική συνάδει με την κοινωνιολογική-φιλοσοφική προσέγγιση των «ευγενών» επαγγελματιών που ως κύριο χαρακτηριστικό έχουν την αποκλειστικότητα όχι μόνο της παραγωγής της ειδικής επιστημονικής γνώσης, αλλά και της νομής, προβολής και διάδοσής της, κυρίως όμως της αξιολόγησής της από τους «ιθύνοντες». Στον αναπτυγμένο κόσμο και τις «δυτικού τύπου» οικονομικά δομημένες κοινωνίες, «ευγενείς» επαγγελματίες νοούνται οι ιατροί, οι φαρμακοποιοί, οι νοσηλευτές, οι δικηγόροι, οι δικαστές και οι συμβολαιογράφοι. Οι επαγγελματικές αυτές ομάδες ελέγχουν απολύτως, εκ των έσω και στη βάση μιας αυτοπροσδιοριστικής διαδικασίας, το σώμα των επαγγελματιών/ειδικών, ορίζουν τα επιστημονικά κριτήρια πιστοποίησής τους, κατευθύνουν τη γνώση και την έρευνα μέσα από την εκπαίδευση και τις χορηγίες και θεσπίζουν κώδικες επαγγελματικής δεοντολογίας, οι οποίοι είναι δεσμευτικοί όχι μόνο για τους ίδιους αλλά και για τους τελικούς αποδέκτες των υπηρεσιών τους. Το πλέον, όμως, σημαντικό είναι ότι τα ευγενή αυτά επαγγέλματα έχουν επιτύχει τη νομική κατοχύρωση τους και, κατά συνέπεια, την περαιτέρω εδραίωσή τους στη συνείδηση του κοινωνικού συνόλου. Όλα αυτά τα στοιχεία έχουν άμεση σχέση με την αντίληψη της ανοικτής πρόσβασης σε έναν τομέα που διέπεται από τις αρχές του «κλειστού επαγγέλματος», της αποκλειστικότητας, του επαγγελματικού απορρήτου και της κατοχύρωσης του πνευματικού δικαιώματος.

Το δεύτερο ζήτημα που προκύπτει από τη σχεδόν αποκλειστική χρήση της αγγλικής στην ιατρική αφορά στο σώμα γνώσεων που δημιουργείται, εκ των πραγμάτων, *υπερτροφικά* στην αγγλική σε σχέση με άλλες γλώσσες και στις επιπτώσεις του τελευταίου στην ορολογική δεινότητα άλλων γλωσσών. Πιο απλά, η παραγωγή πρωτότυπων επιστημονικών κειμένων στην αγγλική εμπλουτίζει εκθετικά το ιατρικό *corpus* στη γλώσσα αυτή, δημιουργώντας έτσι μια ανισορροπία σε σχέση με τις άλλες γλώσσες, ακόμη και εάν αυτές κατατάσσονται στις μείζονες γλώσσες^[9]. Επίσης, αν υποθέσουμε ότι ο ρυθμός παραγωγής εννοιών μπορεί να ξεπερνά τις ίδιες τις γλωσσικές ικανότητες της αγγλικής, με αποτέλεσμα η τελευταία να ανατρέχει σε άλλες γλώσσες που αποτελούν είτε παραδοσιακούς τροφοδότες^[10] της εν λόγω επιστήμης είτε όχι, τότε το ζήτημα των μεταφραστικών ισοδύναμων (νεολογισμών, αντιδανείων) ή των δανείων (ξενισμών) αποκτά μεγαλύτερο ενδιαφέρον και για τις δομές της γλώσσας υποδοχής. Σε μία τέτοια πραγματικότητα, είναι αυτονόητο ότι ο πλούτος των *corpora* και των παραγώγων τους στις ελάσσονες γλώσσες τείνει να είναι σαφώς μικρότερος. Η δε επέκτασή του θα εξαρτάται από αυστηρώς εξω-ιατρικές πρακτικές, όπως η μετάφραση και η διερμηνεία, στο βαθμό φυσικά που επιτρέπεται αλληλοδιείσδυση.

2.1 Βάσεις δεδομένων ανοικτής πρόσβασης και επιγραμματικά λεξικά

Τα παραπάνω είναι σημαντικά εάν λάβει κανείς υπ' όψιν του ότι, στην ελληνική, δεν υφίστανται επί του παρόντος σοβαρές ιατρικές βάσεις δεδομένων ανοικτών πηγών, οι οποίες θα μπορούσαν να θέσουν τα θεμέλια για τη δημιουργία δίγλωσσων ή πολύγλωσσων γλωσσαριών/λεξικών ανοικτού τύπου. Κατά το παράδειγμα βάσεων δεδομένων που έχουν δημιουργηθεί από διεθνείς φορείς και οργανισμούς υγείας, αλλά και εθνικές βιβλιοθήκες μεγάλων χωρών και, τηρουμένων όλων των σχετικών αναλογιών, υπάρχουν ελληνικές βάσεις δεδομένων ελεύθερης στο χρήστη πρόσβασης με ή χωρίς δίγλωσσα γλωσσάρια που αφορούν σε εξειδικευμένους συνήθως τομείς της ιατρικής. Τόσο οι εν λόγω βάσεις όσο και τα ελεύθερα προς χρήση γλωσσάρια τους προσφέρουν περιορισμένες πληροφορίες και δυνατότητες αναζήτησης, καθώς αριθμούν σχετικά περιορισμένα λήμματα. Το περιεχόμενό τους διέπεται από τους κανόνες και τους περιορισμούς των πνευματικών δικαιωμάτων του ελληνικού και διεθνούς δικαίου, χωρίς ωστόσο οι συγγραφείς να είναι πάντα αναγνωρίσιμοι. Το ίδιο συμβαίνει και με τις πηγές τους, οι οποίες δε φαίνεται να είναι πάντοτε διαθέσιμες.

[9] Βλ. 1.3. στην ίδια εργασία.

[10] Βλ. την περίπτωση των ελληνικών και λατινικών προθημάτων στα οποία αναφερθήκαμε πιο πάνω.

Αυτό που απαντά πιο συχνά στην ελληνική ορολογία (ειδική και γενική) είναι τα λεγόμενα επιγραμμικά λεξικά (on-line dictionaries). Στην κατηγορία των επιγραμμικών λεξικών κατατάσσονται βάσεις όπως η IATE (Inter-Active Terminology for Europe) ή Διαδραστική ορολογία για την Ευρώπη¹¹. Η βάση αυτή είναι κλειστών πηγών, ανοικτής πρόσβασης στο χρήστη και στηρίζεται αποκλειστικά στο ευρύ corpus των κειμένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις διάφορες γλώσσες-στόχος.

Να σημειωθεί εδώ ότι ο αριθμός των λημμάτων και των ισοδυναμιών της IATE δεν είναι ίδιος σε όλες τις γλώσσες. Αυτό οφείλεται στους εξής λόγους: (α) τα περισσότερα κείμενα συντάσσονται πρωτότυπα στις πλέον διαδεδομένες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (αγγλική, γαλλική, γερμανική) που αποτελούν και τις βασικές γλώσσες εργασίας των ευρωπαϊκών θεσμών. Τούτο ισχύει και στην περίπτωση φορέων ή εθνικών αντιπροσωπειών των οποίων η επίσημη γλώσσα δεν είναι η αγγλική, η γαλλική ή η γερμανική (β) η μετάφραση των πρωτότυπων κειμένων ακολουθεί τις αρχές της «οικονομίας», δηλαδή τη σχέση κόστους και αποτελέσματος. Αυτό συμβαίνει γιατί το ευρωπαϊκό οικοδόμημα διαχειρίζεται το μεγάλο αριθμό των 26 γλωσσών. Έτσι απαιτείται σημαντικός χρόνος για τη μετάφραση, η οποία, με τη σειρά της, προϋποθέτει την ύπαρξη κατάλληλα εκπαιδευμένου και επαρκώς καταρτισμένου δυναμικού (μόνιμοι μεταφραστές ή «εξωθεσμικοί» μεταφραστές με σχέση σύμβασης έργου) με πολλαπλούς γλωσσικούς συνδυασμούς. Τέλος, είναι ανάγκη να συνυπολογιστεί το εύρος διασποράς της πληροφορίας στην εκάστοτε γλώσσα-στόχο ως προς τη γλώσσα-πηγή και το όφελος της διάχυσης της πληροφορίας στη γλώσσα-στόχο σε αντιδιαστολή με το αντίστοιχο κόστος διάχυσης στη γλώσσα του πρωτοτύπου. Αυτό μεταφράζεται σε μία εξαιρετικά περίπλοκη μαθηματική συνάρτηση κοστολόγησης των υπηρεσιών μετάφρασης-διερμηνείας στην Ε.Ε. Έτσι κοινοτικές οδηγίες και νομοθετήματα μεταφράζονται συστηματικά σε όλες τις γλώσσες της Ε.Ε., ενώ πιο εξειδικευμένα κείμενα, όπως ιατρικά, δε χαίρουν υποχρεωτικά της ίδιας προνομιακής μεταχείρισης.

Αυτή η ανακολουθία έχει άμεσες επιπτώσεις στην τροφοδότηση, μέσω της

[¹¹] Η IATE αποτελεί τη διοργανική ορολογική βάση δεδομένων της Ε.Ε. που λειτουργεί, ως ενιαία βάση, από το 2004 από τους θεσμούς και τους φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό τη συλλογή, διάδοση και από κοινού διαχείριση της ορολογίας που απαντά στην Ε.Ε. Στο εν λόγω εγχείρημα συμμετέχουν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, το Ελεγκτικό Συνέδριο, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, η Επιτροπή των Περιφερειών και το Μεταφραστικό Κέντρο των Οργάνων της Ε.Ε. Πρόκειται για υποδομή βασισμένη στο Web, που συγκεντρώνει όλους τους ορολογικούς πόρους και τις ορολογικές πηγές των θεσμών και οργάνων της Ε.Ε., βελτιώνοντας τη διαθεσιμότητά τους και τη τυποποίηση της πληροφορίας σε μία κοινή, εξαιρετικά διαδραστική και προσβάσιμη στους θεσμούς και στο ευρύ κοινό βάση δεδομένων.

διαλειτουργικότητας, άλλων βάσεων δεδομένων, μηχανών αυτόματης μετάφρασης και επιγραμματικών λεξικών ή γλωσσαριών, των οποίων η δυνατότητα λημματογράφησης εξαρτάται από τα ήδη υπάρχοντα, καταγεγραμμένα λήμματα και τα ισοδύναμά τους και από τη δυνατότητα επέκτασής τους με την υιοθέτηση ενός συστήματος ανοικτών πηγών. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον, ο εμπλουτισμός δεν αφορά μόνο στην προσθήκη νέων λημμάτων αλλά και στην επέκταση των ήδη υπαρχόντων μέσα από την προσθήκη σύνθετων λημμάτων, συνώνυμων, αντώνυμων, παραδειγμάτων, κ.λπ.^[12]

Στην ίδια κατηγορία με την ΙΑΤΕ, αλλά με μεγαλύτερο εύρος δεδομένων και συνδυασμού γλωσσών, κατατάσσεται και το Linguee^[13]. Πρόκειται για μία ακόμη εκτεταμένη, γενικής φύσης βάση δεδομένων κλειστού τύπου αλλά ελεύθερης πρόσβασης στο χρήστη, την οποία διευθύνει και διαχειρίζεται μία ομάδα δέκα ατόμων. Κατά τους δημιουργούς του, το Linguee «[...] είναι ένα μοναδικό εργαλείο μετάφρασης που συνδυάζει ένα κύριο λεξικό και μια μηχανή αναζήτησης, με τα οποία μπορεί [κανείς] να πραγματοποιήσει[!] αναζήτηση για λέξεις και εκφράσεις σε εκατοντάδες εκατομμύρια δίγλωσσων κειμένων.»^[14] Ο εκάστοτε όρος εμφανίζεται σε διαφορετικά συγκείμενα με την αντίστοιχη απόδοση, σε συγκεκριμένο, στη γλώσσα-στόχο.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις έχουμε να κάνουμε με χρήση ιδιοταγών τεχνολογιών (proprietary use of technology) ελεγχόμενης πηγής, δηλαδή λογισμικών «κλειστής πηγής» (closed source or proprietary software), σχεδιασμένων για συγκεκριμένο σκοπό (κυρίως μετάφραση) και με ιεραρχημένες δομές και προτεραιότητες. Υπάρχει απόλυτος έλεγχος της διαχείρισης της βάσης δεδομένων, τόσο ανάντη (σε επίπεδο κώδικα ως προς τις ελεγχόμενες και βάσει προκαθορισμένου σχεδίου τροποποιήσεις, βελτιώσεις και επεκτάσεις του για να ανταποκρίνεται στους στόχους που θέτουν οι δημιουργοί-διαχειριστές), όσο και κατόντη (σε επίπεδο τελικής παρουσίασης των δεδομένων όπως αυτά εμφανίζονται, ελεύθερα πλέον, στο χρήστη σε σχέση με τις δυνατές παραμέτρους αναζήτησης των πληροφοριών που έχουν ορίσει οι δημιουργοί). Το τρίπτυχο *κίνητρο-συντονισμός-διαχείριση*

[12] Πρβλ. Άννα Μάστορα, Μανώλης Πεπονάκης, Σαράντος Καπιδάκης, Εφαρμογές Τεχνολογιών Γλωσσικής Επεξεργασίας στα Συστήματα Αναζήτησης των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Οκτώβριος 2012.

[13] Αναφέρουμε επίσης και μερικές αξιοσημείωτες βάσεις κλειστής πηγής, αμιγώς ιατρικής φύσης, στην ελληνική με δίγλωσσα γλωσσάρια (ελληνικά-αγγλικά και αγγλικά-ελληνικά), όπως η ΙΑΤΡΟΝΕΤ, ο ΛΕΧΙΚΟΛΟΓΟΣ και άλλα. Στο τέλος της βιβλιογραφίας παραθέτουμε ενδεικτικά κάποιες βάσεις χωρίς ωστόσο ο κατάλογος να είναι πλήρης.

[14] <http://www.linguee.gr/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%B1%CE%B3%CE%B3%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AC/page/about.php>.

πολυπλοκότητας, που έχει απασχολήσει επί μακρόν την ξένη βιβλιογραφία^[15], είναι εδώ ευκρινώς οριοθετημένο: το κίνητρο είναι η κάλυψη των αναγκών όπως τις κατανοούν και τις ιεραρχούν οι δημιουργοί-διαχειριστές· ο συντονισμός είναι διαχειρίσιμος, καθώς έχουμε να κάνουμε με περιορισμένο αριθμό ατόμων, οι οποίοι εργάζονται προς την εκπλήρωση συγκεκριμένων σκοπών και με δεδομένα εργαλεία· και, τέλος, ο βαθμός πολυπλοκότητας ορίζεται και επαναπροσδιορίζεται από τους συγκεκριμένους σε αριθμό και συμπλέοντες ως προς τη φιλοσοφία δημιουργούς-διαχειριστές.

2.2 Ιατρικές βάσεις δεδομένων κλειστών πηγών ανοικτής πρόσβασης

Στο σημείο αυτό θα αναφέρουμε επιγραμματικά την περίπτωση δύο αμιγώς ιατρικών βάσεων δεδομένων κλειστών πηγών, ανοικτής πρόσβασης. Η μία εξ' αυτών, η βάση δεδομένων της Εθνικής Ιατρικής Βιβλιοθήκης των Η.Π.Α., γνωστή ως National Center for Biotechnical Information (NCBI) (US National Library of Medicine), θα μπορούσε να θεωρηθεί *οιονεί* κλειστού τύπου, καθώς, μετά από δημιουργία λογαριασμού, ο εκάστοτε χρήστης-ερευνητής μπορεί να συνεισφέρει σε αυτή με τη μεταφόρτωση (uploading) αρχείων ή την καταχώρηση εγγραφών χωρίς ωστόσο να έχει τη δυνατότητα επέμβασης στον κώδικα. Η εν λόγω βάση χρησιμοποιεί σημαντικό αριθμό μηχανών αναζήτησης, αποδίδοντας υψηλό αριθμό αποτελεσμάτων και μεγάλο εύρος κατηγορίας δεδομένων (βιβλία, επιστημονικά άρθρα, μονογραφίες, εκθέσεις οργανισμών, οπτικοακουστικό υλικό, κ.λπ.)

Η δεύτερη ιατρική βάση δεδομένων αφορά αποκλειστικά σε ιατρικά δεδομένα ευρέως φάσματος στη γαλλική γλώσσα. Πρόκειται για το CiSMeF (Catalogue et index des sites médicaux de langue française) των CHU Hôpitaux de Rouen. Όπως το NCBI, έτσι και το CiSMeF εκμεταλλεύεται τις δυνατότητες σημαντικού αριθμού μηχανών αναζήτησης, καθώς αναζητά σε και ανακτά πληροφορίες από πηγές διαφορετικών γαλλόφωνων χωρών και όχι μόνο. Η συγκεκριμένη βάση είναι αυστηρά κλειστού τύπου, ανοικτής πρόσβασης, περιορίζει όμως το χρήστη ως προς τις παραμέτρους αναζήτησης, ενώ δεν του επιτρέπει να συμμετέχει στον εμπλουτισμό της ή το σχολιασμό των καταχωρισμένων δεδομένων. Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειώσουμε ότι οι δύο αυτές βάσεις επικοινωνούν μεταξύ τους, αλλά η σχέση μοιάζει να είναι περισσότερο μονόδρομη (CiSMeF → NCBI/PubNET) και λιγότερο αμφίδρομη.

2.3 Από τις βάσεις δεδομένων κλειστών πηγών στα λεξικά ανοικτών πηγών

Οι ως άνω δύο περιπτώσεις αναφέρονται ώστε να στοιχειοθετήσουμε τα επιχειρήματά μας υπέρ της δημιουργίας μιας κουλτούρας λεξικών και γλωσσариών ανοικτών πηγών στον

[15] Το τρίπτυχο αυτό εξετάζεται στη συνέχεια.

τομέα της ιατρικής. Για να δημιουργηθεί μια τέτοια κουλτούρα στην ελληνική γλώσσα είναι αναγκαίο, κατά τη γνώμη μας, να πληρωθούν μία σειρά από βασικές προϋποθέσεις. Η ανάλυση που προτείνουμε παρακάτω καταδεικνύει ότι οι συνθήκες που θέτουμε συνδέονται η μία με την άλλη

Η πρώτη προϋπόθεση είναι η κοινωνική, πολιτική και, κατά συνέπεια, θεσμική (άρα και νομική) αναγνώριση της σημασίας που έχει για την κοινωνία, τη δημόσια υγεία και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων η παροχή υπηρεσιών διερμηνείας, υψηλής ποιότητας, από ειδικά εκπαιδευμένους κοινοτικούς διερμηνείς με ειδικευση στον ιατρικό χώρο. Σε περιόδους βαθείας οικονομικής ύφεσης μπορεί να φαντάζει εξωπραγματική η συζήτηση για υπηρεσίες ιατρικής διερμηνείας, επί πληρωμή, από επαγγελματίες διερμηνείς που θα επιλέγονται με κριτήρια πιστοποίησης.

Στην πραγματικότητα, ωστόσο, η έγκυρη και αποτελεσματική επέμβαση όλων των εμπλεκόμενων στον ιατρικό τομέα, ώστε να αντιμετωπιστούν, αλλά κυρίως να προληφθούν, ιατρικές κρίσεις ελαχιστοποιούν δυσάρεστες και δαπανηρές επιπτώσεις στη δημόσια υγεία, επιτυγχάνοντας έτσι οικονομίες μεγέθους.

Είναι λοιπόν δέον η εκπαίδευση των μελλοντικών κοινοτικών-ιατρικών διερμηνέων να μην αντιμετωπιστεί κοντόφθαλμα ως μια επιπλέον δαπάνη. Η επένδυση (πανεπιστημιακή, θεσμική ή άλλη) οφείλει να αξιολογηθεί ως προς τα μακροπρόθεσμα οφέλη της και όχι στη λογική της άμεσης εξαργύρωσης. Η δημιουργία ιατρικών λεξικών ανοικτών πηγών μπορεί να αποτελέσει έναν από τους πυλώνες πάνω στους οποίους θα δομηθεί, σχεδόν ανέξοδα, ένα από τα βασικά εργαλεία της εκπαίδευσης των κοινοτικών-ιατρικών διερμηνέων, με τη συνδρομή των εμπλεκόμενων ειδικών, δηλαδή των γιατρών όλων των ειδικοτήτων, των νοσηλευτών, των γλωσσολόγων, των ορολόγων, των μεταφραστών, κ.λπ.

Έτσι μπορεί να δημιουργηθεί σιγά-σιγά ένα πνεύμα αλληλεγγύης και συνεργασίας, όπου το προσωπικό συμφέρον και η προβολή να υποκαθίστανται από την ανώνυμη ή οιονεί ανώνυμη και ανιδιοτελή συνεισφορά. Όσο και εάν αυτό φαντάζει ουτοπικό, στην ουσία δε διαφέρει δραστικά από την κουλτούρα που εισήγαγε η Linux, όταν δημιούργησε και διέθεσε το πρώτο λογισμικό ανοικτού κώδικα. Η προοπτική σύμπραξης των ειδικών (και μη) αποτελεί την αναγνώριση της ύπαρξης ενός κενού, το οποίο προτείνεται να καλυφθεί από την ιδιωτική πρωτοβουλία και χωρίς ουσιαστικές επιβαρύνσεις.

Πλέον της αναγνώρισης του κενού, η κίνηση αυτή θα σήμαινε την ουσιαστική ύπαρξη κινήτρου. Όταν υπάρχει ένα κενό που χρειάζεται να καλυφθεί, η συνειδητοποίηση του κενού και των επιπτώσεών του δημιουργεί το κίνητρο για την κάλυψή του. Στην περίπτωση μας τα

κίνητρα θα μπορούσαν να είναι πολλαπλά: (α) δημιουργία υλικών για την εκπαίδευση των μελλοντικών κοινοτικών-ιατρικών διερμηνέων (β) υποστήριξη του έργου των μεταφραστών που ειδικεύονται στην ιατρική μετάφραση (γ) δημιουργία δίγλωσσων βάσεων δεδομένων παράλληλων ιατρικών κειμένων χρήσιμων για την πληρέστερη και αρτιότερη ενημέρωση των ιατρών και των φοιτητών της ιατρικής (δ) «εκλαϊκείωση» της ιατρικής επιστήμης μέσα από την εξοικείωση των μη ειδικών με το αντικείμενο μιας «κλειστής και σχεδόν απόκρυφης» επιστήμης (ε) εμπλουτισμό της ελληνικής ορολογίας και κωδικοποίησή της, κ.ο.κ. Όλα τα παραπάνω αποτελούν ήδη, κατά το μάλλον ή ήττον, κατακτήσεις της κοινωνίας της πληροφορίας.

Αξίζει στο σημείο αυτό να τονίσουμε ότι το ίδιο το κίνητρο, όπως περιγράφεται εδώ, παραπέμπει στη δεύτερη βασική προϋπόθεση την οποία προαναγγείλαμε, δηλαδή την αναγνώριση από την κοινωνία, εν γένει, και τους χρήστες των υπηρεσιών υγείας, εν μέρει, της εξειδικευμένης υπηρεσίας που παρέχουν οι κοινοτικοί-ιατρικοί διερμηνείς ως προαπαιτούμενο για την επαγγελματοποίησή τους. Η επιτυχημένη αναγνώριση από το κοινό μιας υπηρεσίας, που εκλαμβάνεται ως βασική, αποκλειστικά ασκούμενη και περίπλοκη, λόγω του εξειδικευμένου χαρακτήρα της, αποτελεί, σύμφωνα με την κλασσική αν και αμφισβητούμενη τα τελευταία χρόνια κοινωνιολογική θεώρηση των επαγγελμάτων, το κριτήριο μετεξέλιξης μιας δραστηριότητας από το καθεστώς της *ad hoc* δράσης στο επάγγελμα.

Στην περίπτωση μας, όμως, θεωρούμε ότι η όποια εξειδίκευση των ιατρικών διερμηνέων δε θα πρέπει να οδηγήσει στην παραδοσιακή παραδοχή του επαγγέλματος ως «κλειστού», αλλά αντίθετα στον εκ νέου ορισμό των επαγγελμάτων, τόσο της ιατρικής διερμηνείας όσο και των συναφών αυτής ιατρικών και παραϊατρικών, υπό το πρίσμα της αλληλοσυμπλήρωσης τους και του επαναπροσδιορισμού του σκοπού που καλούνται να επιτελέσουν και των μέσων προς την επιτέλεσή του.

Γιατί, όπως χαρακτηριστικά λέει ο Tyulenev, αναφερόμενος στο επάγγελμα του μεταφραστή, «[...] μπορούμε να πούμε ότι η μετάφραση υπάρχει για να συμπληρώσει άλλα επαγγέλματα στο βαθμό που συνδράμει στη μεταξύ τους διαγλωσσική επικοινωνία [...]. Η μετάφραση επιτρέπει στα επαγγέλματα μιας γλώσσας/κουλτούρας να μάθουν πώς ο ίδιος ή παρεμφερής κλάδος οργανώνεται και λειτουργεί σε μία άλλη γλώσσα/κουλτούρα. Έτσι, ίσως με τον τρόπο αυτό να κατανοήσουν καλύτερα τα αντικείμενα των εν λόγω επαγγελμάτων και από πού αντλούν έμπνευση και να μεγιστοποιήσουν την επαγγελματική τους απόδοση, δίνοντας σε αυτά μια νέα [ζωογόνο] πνοή.» (Tyulenev 2015: 26) [Δική μας μετάφραση]. Κατ' αναλογία, το ίδιο μπορεί να ισχύσει και στην περίπτωση της κοινοτικής-ιατρικής διερμηνείας.

Τα προαναφερθέντα πιθανά κίνητρα δεν αφορούν ωστόσο μόνο στους, εκ πρώτης όψης, άμεσα ενδιαφερόμενους. Η οποιαδήποτε κινητοποίηση για τη δημιουργία δίγλωσσων ή πολύγλωσσων ιατρικών λεξικών ή γλωσσариών ανοικτών πηγών αποτελεί μοναδική ευκαιρία για τους ίδιους τους γλωσσολόγους και ορολόγους, καθώς δίνεται στους ομιλητές και χρήστες της ελληνικής η δυνατότητα να δοκιμάσουν τα όρια της ζωντανής τους γλώσσας σε νέα, σχεδόν ανεξερεύνητα πεδία. Η ορολογική δημιουργία, είτε μέσα από τη διαδικασία της μετάφρασης είτε μέσα από τα αντιδάνεια, τα δάνεια και τους νεολογισμούς, δεν επιτρέπει μόνο τον εμπλουτισμό του λεξιλογικού πλούτου μιας γλώσσας αλλά, κυρίως, την ενίσχυση των δυνατοτήτων της να εκφράζει, σε πρωτότυπη και αυθεντική μορφή, την επιστημονική γνώση που συλλαμβάνεται, εξ αρχής, φυσικά και αβίαστα σε αυτήν. Κάτι τέτοιο συμβάλλει στην αλλαγή του καθεστώτος μίας γλώσσας από ελάσσονα σε μείζονα, όπως προκύπτει και από τα κριτήρια που εκθέσαμε στο κεφάλαιο 1.3.

Η τρίτη προϋπόθεση αφορά στο συντονισμό της δράσης. Εγχειρήματα όπως αυτό που προτείνουμε εδώ απαιτούν τη δυνατότητα συντονισμού και διαχείρισης μίας ετερόκλητης, ανομοιογενούς, διεσπαρμένης στο χώρο και ουσιαστικά ανώνυμης ομάδας χρηστών, όπου όλοι θα εργάζονται προς τον ίδιο σκοπό, ή προς παρεμφερείς στόχους. Γιατί δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η αρχή της «ανοικτής πηγής» σημαίνει ουσιαστικά ελευθερία στη δημιουργία. Έτσι οι στόχοι εξελίσσονται ανάλογα με τις ανάγκες των δημιουργών, που λειτουργούν είτε σε ομάδες είτε σε υποομάδες. Για παράδειγμα, ένα δίγλωσσο λεξικό μπορεί να ξεκινήσει ως αγγλοελληνικό, αλλά ο ίδιος κώδικας και μέρος ή το σύνολο των πηγών που αυτός υποστηρίζει να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία άλλων γλωσσικών συνδυασμών.

Το ζήτημα του συντονισμού της ετερόκλητης ομάδας έχει ήδη τεθεί στην περίπτωση των λογισμικών ανοικτών πηγών. Φαίνεται ωστόσο ότι, από κοινωνιολογικής άποψης, η περίπτωση της διασπάθισης του έργου, που εδώ θα ονομάσουμε *task-forking*¹⁶, αντιμετωπίζεται μέσα από την αυτορρύθμιση. Πιο συγκεκριμένα, επικρατεί η πεποίθηση ότι όσο μεγαλύτερη θεωρείται η συμβολή των μελών στην εκπλήρωση του στόχου της ομάδας, τόσο περισσότερες δυνατότητες λήψης αποφάσεων αποκτούν τα συγκεκριμένα μέλη. Αυτό συνεπάγεται, κατ' επέκταση, μεγαλύτερο κίνητρο για να συμβάλλουν στο έργο. Επίσης, μεγάλη σημασία φαίνεται να έχει η υπόθεση σύμφωνα με την οποία ο συντονισμός ενός περίπλοκου έργου εξασφαλίζεται μέσα από την κοινή πεποίθηση της ομάδας ότι το προϊόν της ελεύθερης εργασίας τους είναι ανταλλάξιμο με άλλο προϊόν.

Η τελευταία πτυχή χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Εάν οι χρήστες (ειδικοί ή μη) ενός ιατρικού

¹⁶ Ο νεολογισμός αυτός έχει εμπνευστεί από το *code-forking*.

λεξικού/γλωσσариού αναγνωρίσουν στην προσπάθειά τους την πιθανότητα, μέσω της παρεχόμενης από αυτούς υπηρεσίας, είσπραξης άλλων ελεύθερων υπηρεσιών που θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη ζωή, τη δραστηριότητα, τις πρακτικές άλλων επαγγελματικών κατηγοριών, εισάγοντας έτσι νέα ήθη, νέες φιλοσοφίες και στάσεις εργασίας και ζωής, τότε έχουν, δυναμικά, μεγαλύτερο κίνητρο να συνεχίσουν και να διευρύνουν το φάσμα της προσφοράς τους.

3 Συμπεράσματα

Τα λεξικά ή γλωσσάρια ανοικτών πηγών μπορούν να συμβάλουν σημαντικά όχι μόνο στην υποστήριξη των προσπαθειών για τη σύσταση ενός επιστημονικά εκπαιδευμένου ειδικού σώματος κοινοτικών διερμηνέων στην Ελλάδα, αλλά κυρίως στην αλλαγή της συνολικής θέασης της εργασίας και της προσφοράς σε επαγγελματικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Στο άρθρο αυτό δεν επιχειρείται η αποθέωση του εθελοντισμού και η αντικατάσταση των βασικών αρχών της οικονομίας, που στηρίζεται στην κίνηση του κεφαλαίου, την ιδιωτική πρωτοβουλία και την ελεύθερη δραστηριοποίηση, υπέρ μιας ανταλλακτικής οικονομίας. Αντιθέτως, προτείνουμε νέες πρακτικές που θα στηρίζονται στην αλληλοσυμπλήρωση και τη διασύνδεση των επαγγελματιών, μέσα από τον επαναπροσδιορισμό των στόχων και του βεληνεκούς δράσης τους, έτσι ώστε να καλυφθούν καλύτερα οι διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες. Η περίπτωση της κοινοτικής-ιατρικής διερμηνείας αποτελεί τον κατεξοχήν χώρο διαγλωσσικής, διαπολιτισμικής και διεπαγγελματικής συνάντησης και το εφαλτήριο για τη διάχυση γνώσης, που μπορεί εκ του δικαίου να περιέλθει σε δημόσια χρήση, έτσι ώστε να αποτελέσει δημόσιο αγαθό.

4 Βιβλιογραφία

I Για τις βάσεις και τα λογισμικά δεδομένων ανοικτών πηγών

- [1] Grefenstette G. The problem of cross-language information retrieval. In: Grefenstette G, ed, *Cross-Language Information Retrieval*. Kluwer Academic Publishers, London, 1998:1–9.
- [2] Hiemstra D, deJong F, andKraaij W. A domain specific lexicon acquisition tool for cross-language information retrieval. In: Proceedings of RIAO 97, Montreal, Canada. 1997:217–32.
- [3] Littman M, Dumais S, and Landauer T. Automatic cross-language information retrieval using latent semantic indexing. In: Grefenstette G, ed, *Cross-Language Information Retrieval*. Kluwer Academic Publishers, London, 1998:51–62.
- [4] Chen J and Nie JY. Parallel web text mining for cross-language IR. In: Proceedings of

- RIAO 2000: Content-Based Multimedia Information Access, (vol1), Paris, France. C.I.D., April 2000: 62–78.
- [5] Laffling J. On constructing a transfer dictionary for man and machine. *Target* 1992;4(1): 17–31.
- [6] Fung P and Yee LY. An IR approach for translating new words from non-parallel, comparable texts. In: Proceedings of the 36th ACL, Montréal. August 1998: 414–20.
- [7] Rapp R. Automatic identification of word translations from unrelated English and German corpora. In: Proceedings of the 37th ACL, College Park, Maryland. June 1999.
- [8] Diab M and Finch S. A statistical word-level translation model for comparable corpora. In: Proceedings of RIAO 2000: Content-Based Multimedia Information Access, Paris, France. C.I.D., April 2000: 1500–8.
- [9] Chiao YC and Zweigenbaum P. Looking for French-English translations in comparable medical corpora. *J AmMedInformAssoc*2002;8 (suppl):150–4.
- [10] Darmoni SJ, Leroy JP, Thirion B, et al. CISMef: a structured health resource guide. *Methods Inf Med*, 2000;39(1):30–5.
- [11] Hersh W, Ball A, Day B, et al. Maintaining a catalog of manually-indexed, clinically-oriented World Wide Web content. *J AmMedInformAssoc*1999;6(suppl):790–4.
- [12] Sfakianakis1, S. C.E. Chronaki1, F. Chiarugi1, F. Conforti2, D.G. Katehakis, Reflections on the Role of Open Source in Health Information System Interoperability, *IMIA Yearbook of Medical Informatics*, 2007: 51-61
- [13] Weber Steven, The Political Economy of Open Source Software. In: <http://escholarship.org/uc/item/3hq916dc>, 2000: 1-42.

II Για τη μετάφραση και τη γλώσσα

- [1] Tyulenev, Sergey, Toward theorizing translation as an occupation. In: *Asian Pacific Translation and Intercultural Studies*, 2015, Vol.2, N. 1: 15-29.

III Για την κοινοτική διερμηνεία

- [1] National Standard Guide for Community Interpreting Service, published by HIN, 2007, Toronto, Canada: 45 pp.

IV Ιστοσελίδες

- [1] <http://www.helsim.gr/index....> - Ελληνική Εταιρεία Ανοσολογίας.
- [2] <http://www.med.auth.gr/depts/forlang/gr...> - Αγγλοελληνικές και ελληνοαγγλικές αντιστοιχίες για μεταφράσεις ιατρικών όρων. [EL, EN]

- [3] <http://www.med.auth.gr/db/dictionary1...> - Αλφαβητικός κατάλογος ιατρικών όρων. [EL, EN]
- [4] <http://www.eof.gr>. - Συνταγολόγιο Εθνικού Οργανισμού Φαρμάκων
- [5] <http://medimaging.gr/diagimaging/thesaurus.htm> - Όροι υπερηχοτομογραφίας [EL, EN]
- [6] <http://www.incardiology.gr/lexiko/index.htm> - Γλωσσάριο όρων καρδιολογίας [EL, EN]
- [7] [http://www.pagni.gr:8081/ylika/...](http://www.pagni.gr:8081/ylika/) - Ορολογία υγειονομικού υλικού [EL, EN]
- [8] <http://www.ifet.gr/es2003/>. - Γλωσσάριο εμβολίων & ενεργητικής ανοσοποίησης [EL, EN]
- [9] <http://www.elinyae.gr/el/> - Βιομηχανική υγιεινή και ασφάλεια [EL, EN]
- [10] <http://www.ohsu.edu/clinweb> – Oregon Health and Science University
- [11] <http://www.nlm.nih.gov> – U.S. National Library of Medicine
- [12] <http://www.ncbi.nih.gov> – U.S. National Center for Biotechnical Information
- [13] <http://www.chu-rouen.fr/cismef> - Hôpitaux de Rouen; Catalogue et index des sites médicaux de langue française.
- [14] <http://www.linguee.com> – Πολύγλωσσο επιγραμματικό λεξικό
- [15] <http://iate.europa.eu> – Πολύγλωσσο επιγραμματικό λεξικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ευφροσύνη Φράγκου

Δρ μεταφρασεολογίας, Πανεπ. Οπτάβας
Επιστημονική Επιτροπή Έρευνας
της International Medical Interpreters Association
Ηλ.Ταχ.: EFragkou@glendon.yorku.ca , effie.fragkou@gmail.com